

PUBLICZNY SYSTEM EMERYTALNY W WIELKIEJ BRYTANII

Sylwia Pieńkowska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie

OGÓLNA KONCEPCJA SYSTEMU I JEGO EWOLUCJA

System zabezpieczenia emerytalnego w Wielkiej Brytanii jest szczególnie interesujący, ale i skomplikowany, na co wpływ mają liczne i poważne reformy przeprowadzane od początku kształtowania się systemu opieki nad ludźmi starszymi. Do momentu powstania pierwszego systemu ubezpieczenia społecznego w 1908 r. pomoc w okresie starości zapewniały przede

wszystkim rodziny i gminy w ramach tzw. prawa ubogich. Rzadko korzystano z emerytur oferowanych przez pracodawców, do których dostęp mieli tylko nieliczni.

W związku z coraz niższym poziomem życia najstarszych mieszkańców Wielkiej Brytanii w 1908 r. uchwalono pierwszą Ustawę o emeryturach (*Old Age Pension Act*). Zgodnie z jej postanowieniami renta starcza przysługiwała każdemu, kto ukończył 70 lat

i spełniał odpowiednie warunki moralne. Osobami „godnymi” pomocy byli obywatele, którzy w ostatnich 10 latach nie korzystali z pomocy publicznej, nie byli karani sądownie i nie posiadali wystarczających środków utrzymania.

Charakter zaopatrzeniowy systemu wiązał się z faktem, iż świadczenia finansowane były z budżetu państwa, zapewniając przy tym jedynie minimalny poziom świadczeń. Zasady finansowania emerytur ze źródeł składkowych wprowadziła natomiast Ustawa o emeryturach składkowych dla wdów, sierot i osób starszych (*Widows, Orphans and Old Age Contributory Pensions Act*) z 1925 r. (Czajka 2003).

W związku z niepoprawiającą się sytuacją materialną emerytów, w 1940 r. na mocy Ustawy o emeryturach osób starszych i wdów wprowadzono uzupełniające świadczenie emerytalne (*Supplementary Pensions*), obniżono również wiek emerytalny kobiet z 65 do 60 lat (Atkinson 1992). Jednakże niski poziom świadczeń oferowanych przez państwo powodował, że coraz więcej osób starszych żyło w ubóstwie.

Na rozwój i poprawę powojennych systemów emerytalnych duży wpływ wywarła koncepcja zabezpieczenia społecznego opracowana przez brytyjskiego lorda Williama Beveridge’a. Raport opublikowany w 1942 r. stanowił, iż cała ludność pracująca powinna płacić składkę na ubezpieczenie krajowe (*national insurance*), w zamian za co otrzyma renty starcze, wdowie, świadczenia w razie choroby i utraty pracy. Beveridge postulował ustanowienie narodowego ubezpieczenia zdrowotnego, krajowej pomocy społecznej, zasiłków rodzinnych, podkreślając przy tym, jak istotną rolę odgrywa fakt pełnego zatrudnienia, czyli bezrobocia nie większego niż 3% (Morgan 2001).

Ubezpieczeniem emerytalnym objęci zostali wszyscy obywatele bez względu na to, czy pozostawali w zatrudnieniu lub zajmowali się działalnością objętą ubezpieczeniem społecznym (Świątkowski 2000). Płacili oni jednolite składki dla danej klasy społecznej, w zamian za co państwo gwarantowało jednolite świadczenia. Ponieważ składki ustalono na niskim poziomie, wypłacane emerytury nie były wysokie.

System emerytalny oparty na planie Beveridge’a okazał się jednak niewystarczający. Niewielką poprawę

sytuacji wprowadziła Ustawa z 1959 r. o emeryturach stopniowalnych (*graduated pensions*), na mocy której, począwszy od 1961 r., do dotychczas pobieranych świadczeń emerytalnych przysługiwały niewysokie dodatki, finansowane z dodatkowych składek pracowników i pracodawców (Żukowski 1997).

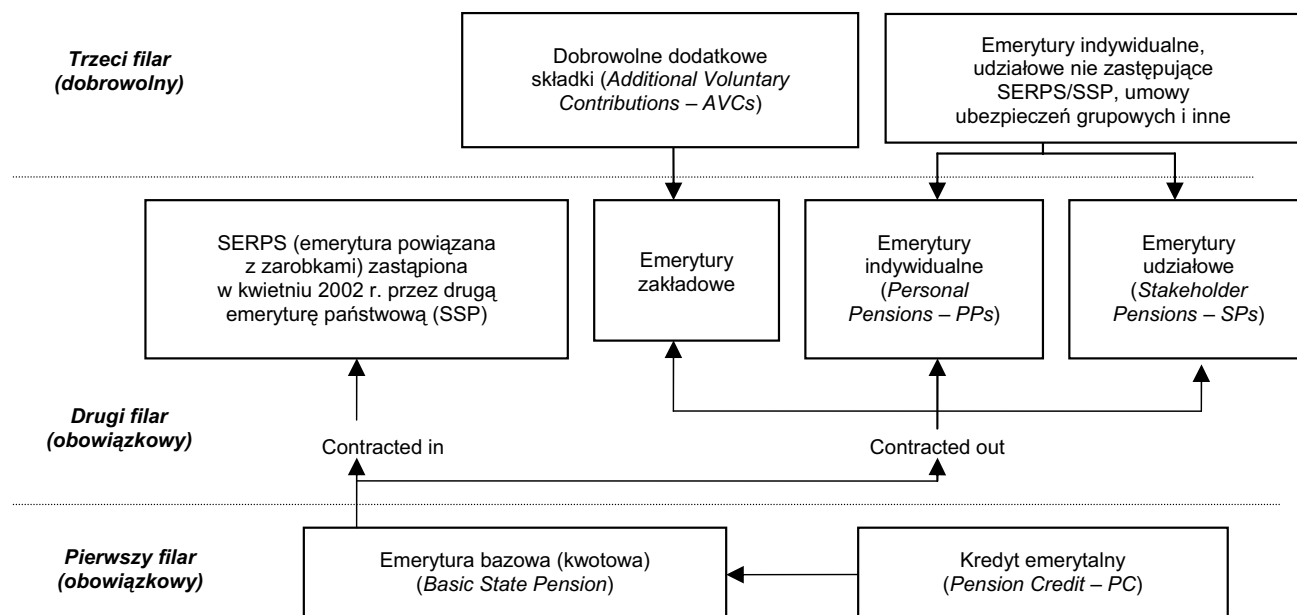
Emerytury stopniowalne nie zdołały jednak poprawić sytuacji emerytów, dlatego też w 1975 r. rząd na mocy Ustawy o emeryturach z ubezpieczenia społecznego (*Social Security Pensions Act*) wprowadził emerytury dodatkowe, których wysokość powiązana została z zarobkami ubezpieczonego. System emerytur zwany SERPS (*State Earnings Related Pensions Scheme*), wprowadzony w życie w 1978 r. i funkcjonujący w ramach Krajowego Ubezpieczenia Społecznego (NI – *National Insurance*) (Czajka 2003), oparto na założeniu, iż wysokość emerytury powinna zależeć od indywidualnego wynagrodzenia pracownika. Z obowiązku przynależności do SERPS zwalniał fakt pozostawania w zakładowym ubezpieczeniu emerytalnym – tzw. zasada *contracting out* (Żukowski 2004).

Kolejne zmiany z zakresu problematyki emerytur wprowadziła Ustawa o zabezpieczeniu społecznym z 1995 r. (*Social Security Act*), która weszła w życie w kwietniu 1997 r. Zgodnie z jej postanowieniami wiek emerytalny kobiet począwszy od 2010 r. do końca 2020 r. będzie stopniowo podwyższany z 60 lat do 65 lat. Od lipca 1988 r. możliwe stało się zastąpienie SERPS poprzez zakup emerytury indywidualnej (*PPs – personal pensions*), co miało zachęcić do rezygnacji z dodatkowej emerytury państwowej.

W 1997 r. przeprowadzono szereg kolejnych zmian na rynku ubezpieczeń emerytalnych. Wprowadzono minimalny dochód gwarantowany (*MIG – Minimum Income Guarantee*), indeksowany do wzrostu średniej płacy w gospodarce kraju i przyznawany na podstawie testu dochodów (*means-tested*), a także system emerytur udziałowych¹ (*SPSs – Stakeholder Pensions Schemes*), skierowanych do osób o przeciętnych zarobkach i niemających prywatnego zabezpieczenia emerytalnego.

Z kolei w kwietniu 2002 r. SERPS został zastąpiony przez SSP (*The State Second Pension*) – system, który jest bardziej korzystny dla osób o stosunkowo

Schemat 1. System emerytalny w Wielkiej Brytanii

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Emmerson 2002).

niskich zarobkach (*Pensions...* 2004). Dalsze zmiany doprowadziły do zastąpienia w październiku 2003 r. minimalnego dochodu gwarantowanego przez kredyt emerytalny (PC – *Pension Credit*) (Blake 2003).

Obecnie system emerytalny Wielkiej Brytanii składa się z trzech filarów i oferuje wiele możliwości zabezpieczenia okresu starości (schemat 1).

Przynależność do pierwszego i drugiego filaru jest obowiązkowa, natomiast uczestnictwo w trzecim filarze jest całkowicie dobrowolne. Emerytura publiczna jest dwustopniowa i składa się z komponentu bazowego typu *flat-rate* (*Basic State Pension*) oraz dodatkowego, powiązanego z zarobkami (SERPS/SSP). Przynależność do drugiego filaru można zastąpić uczestnictwem w prywatnym planie emerytalnym, który może przybrać formę emerytury zakładowej, indywidualnej lub udziałowej (zasada *contracted out*).

Brytyjski system emerytalny oferuje zatem wiele różnych form oszczędzania na okres starości.

ZASADY FUNKCJONOWANIA PUBLICZNEGO SYSTEMU EMERYTALNEGO

Publiczny system emerytalny Wielkiej Brytanii składa się z emerytury bazowej, stopniowalnej (*graduated retirement benefit*) oraz powiązanej z zarobkami (SERPS/SSP). Za organizację i rozwój programów zabezpieczenia społecznego odpowiada Ministerstwo Pracy i Emerytur (*Department of Work and Pensions* – DWP), w którym funkcjonuje Krajowy Urząd Skarbowy (*Inland Revenue*) odpowiedzialny za pobór składek, jak również Służba Emerytalna (*Pension Service*),

zajmująca się wypłatą emerytur i doradztwem emerytalnym (Żukowski 2004; Borowczyk, Fluks 2003).

Emerytura państwowa przysługuje na wniosek osoby zainteresowanej, jeśli ukończyła wymagany prawem wiek: dla kobiet – 60 lat, a dla mężczyzn – 65 lat². W latach 2010–2020 następować będzie stopniowe podwyższanie wieku emerytalnego kobiet do 65 lat³. Brytyjski system emerytalny nie przewiduje wcześniejszej emerytury, zezwala natomiast na odroczenie emerytury o 5 lat, tj. do 65. roku życia dla kobiet i 70. roku życia dla mężczyzn, dzięki czemu następuje zwiększenie wysokości świadczenia emerytalnego⁴. Począwszy od 2010 r. odroczenie momentu rozpoczęcia pobierania emerytury będzie możliwe bez ograniczeń.

Podstawowa emerytura państwowa (BSP – *Basic State Pension*) oparta jest na zasadzie *pay-as-you-go* i finansowana jest z obowiązkowych składek płatowanych przez pracowników i pracodawców. Warunkiem nabycia do niej praw jest odprowadzanie składek na fundusz ubezpieczeniowy (NIF – *National Insurance Fund*) przez minimum 11–12 lat (MISSOC 2003).

Emerytura podstawowa przysługuje w pełnej wysokości, jeśli składki płacone były przez co najmniej 90% całego „życia zawodowego”⁵, co oznacza, że kobieta nabywa prawa do emerytury pełnej, jeśli odprowadzała składki przez 39 lat, natomiast mężczyzna przez 44 lata. Do stażu ubezpieczeniowego zalicza się również niektóre okresy nieskładkowe, jak np. okresy bezrobocia, macierzyństwa, inwalidztwa, opieki nad dziećmi i osobami niepełnosprawnymi. Maksymalną wysokość świadczenia emerytalnego w ramach BSP przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Maksymalna wysokość podstawowej emerytury państwowej (w GBP/tydzień)

Wyszczególnienie	Lata					
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Emerytura składkowa						
Osoba samotna	66,75	67,50	72,50	75,50	77,45	79,60
Para emerytów	106,70	107,90	115,90	120,70	122,80	127,25
Emerytura nieskładkowa						
Osoba samotna	39,95	40,40	43,40	45,20	45,45	47,65
Para emerytów	23,90	24,15	24,95	27,00	27,70	28,50

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (*Annual Abstracts...* 2005).

Wyższe świadczenia z BSP otrzymują osoby pobierające emeryturę składkową. Kwota pełnej emerytury dla osoby samotnej w 2004 r. wyniosła 79,60 GBP na tydzień, natomiast w przypadku małżeństw kształtowała się na poziomie 127,25 GBP. Emeryci, którym nie przysługuje emerytura składkowa, mogą ubiegać się o emeryturę nieskładkową, finansowaną z podatków. Przysługuje ona osobom w wieku powyżej 80 lat, które nie nabyły prawa do emerytury składkowej, a które w okresie 20 lat po ukończeniu 60. roku życia przez co najmniej 10 lat zamieszkiwały w Wielkiej Brytanii. Emerytura nieskładkowa przysługuje również tym osobom, których emerytura składkowa byłaby niższa od emerytury nieskładkowej (Żukowski 2004).

Emerytura jest obniżana proporcjonalnie, jeśli liczba kwalifikowanych lat jest niższa od pełnego wymaganego okresu ubezpieczenia, ale musi wynosić ona co najmniej 25% tego okresu (MISSOC 2003). Oznacza to, iż warunkiem nabycia prawa do emerytury składkowej jest odprowadzanie składek na ubezpieczenie społeczne przez minimum 11 lat w przypadku kobiet i 12 lat w przypadku mężczyzn.

Należy zauważyć jednakże, iż realna wartość pełnej emerytury państwowej systematycznie maleje. W latach 70. XX wieku wysokość świadczenia emerytalnego wzrastała wraz ze wzrostem płac lub cen, w zależności od tego, gdzie ten wzrost był wyższy (Blundell, Emmerson 2003).

Począwszy od 1980 r., w związku z wprowadzoną przez państwo indeksacją wyłącznie cenową, wysokość emerytury w stosunku do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce kraju z roku na rok maleje. W 1972 r. świadczenie emerytalne stanowiło 23,5% przeciętnych zarobków, podczas gdy w 2033 r. ma to być zaledwie 8,98%.

Również poziom świadczeń z **dodatkowej emerytury państwowej** (SERPS – *State Earnings-Related Pension*), wprowadzonej w 1978 r., jest niższy od pierwotnie założonego. Wysokość emerytury miała stanowić 25% przeciętnych zarobków z 20 najkorzystniejszych lat pracy. Jednak późniejsza redukcja spowodowała, iż emerytura będzie wynosić 20% przeciętnych zarobków z całego okresu aktywności zawodowej. Prawo do emerytury powiązanej z zarobkami

SERPS, stanowiącej drugi filar systemu emerytalnego, przysługuje osobom, które w okresie między 1 kwietnia 1978 r. a 5 kwietnia 2002 r. opłacały składki na ubezpieczenie krajowe co najmniej przez rok.

Z dniem 6 kwietnia 2002 r. SERPS został zastąpiony przez system SSP (*State Second Pension*), którego celem jest podwyższenie świadczeń z tytułu dodatkowej emerytury państwowej osobom o niskich i średnich dochodach. Szacuje się, że zmiany będą zauważalne w ciągu najbliższych 20 lat (*National Kingdom... 2002*)⁶.

Od kwietnia 2007 r. kwota emerytury z SPP powinna zostać ujednoczona (*flat rate*) i – tak jak w przypadku emerytury pobieranej z pierwszego filaru – kształtowała się na jednakowym poziomie dla wszystkich ubezpieczonych.

Brytyjski system emerytalny oferuje również trzeci rodzaj państwowego świadczenia emerytalnego, tzw. **emeryturę stopniowalną** (*graduated retirement benefit*). Jej wysokość zależy od liczby i kwoty składek odprowadzanych na ubezpieczenie krajowe w okresie od 6 kwietnia 1961 r. do 5 kwietnia 1975 r. Z tytułu tej emerytury emeryci otrzymują jednakże bardzo niskie świadczenia. We wrześniu 2004 r. pobierało ją zaledwie 76,5 tys. emerytów (0,67%), z czego w zdecydowanej większości kobiety (86,80%). Jej przeciętna wysokość wyniosła 2,09 GBP/tydzień.

Cechą specyficzną brytyjskiego systemu ubezpieczenia społecznego jest fakt, iż z jednej składki finansowanych jest szereg świadczeń związanych z ochroną zdrowia, bezrobociem, macierzyństwem, inwalidztwem oraz starością (Żukowski 2004). Wyróżnia się cztery rodzaje płatników składek:

a) klasa 1 – zatrudnieni, za których składki w części płacą pracodawcy;

b) klasa 2 – osoby pracujące na własny rachunek, którzy płacą składki o stałej wysokości;

c) klasa 3 – osoby niepracujące, opłacające składki dobrowolnie;

d) klasa 4 – osoby prowadzące samodzielną działalność gospodarczą, których składki zależne są od dochodu przed opodatkowaniem w granicach dolnego i górnego limitu ustalonego w danym roku (Andruszkiewicz, Chajder 1998).

Składki na ubezpieczenie społeczne zatrudnionych płacą pracownicy i pracodawcy, a ich poziom zależy od wysokości uzyskiwanych dochodów (tab. 2). Obowiązek ubezpieczenia pracownika powstaje od momentu, gdy osiągnięte przez niego wynagrodzenie przekroczy dolny próg zarobkowania (LEL), natomiast obowiązek opłacania składek powstaje od momentu, gdy dochody pracownika przekroczą pierwszy próg wynagrodzenia (ST).

Tabela 2. Składki na ubezpieczenie społeczne pracownika w roku 2004/05 (klasa 1)

Kwota tygodniowego wynagrodzenia (w GBP)	Składka pracownika (w %)		Składka pracodawcy (w %)	
	Pracownik objęty SSP	Contracted out	Pracownik objęty SSP	Contracted out
Poniżej 79,0 (LEL)	–	–	–	–
79,0–90,99 (PT/ST)	–	–	–	–
91,0–610,0 (UEL)	11,0	9,4	12,8	9,3
Powyżej 610,0 (UEL)	1	1	12,8	12,8

Objaśnienia: LEL (*Lower Earnings Level*) – dolny limit wynagrodzeń; PT (*Primary Threshold*) – pierwszy próg wynagrodzeń; ST (*Secondary Threshold*) – drugi próg wynagrodzeń; UEL (*Upper Earnings Limit*) – górny limit wynagrodzeń.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (*Annual Abstracts... 2005*).

Składki na ubezpieczenie społeczne pracownika (klasa 1) płacone są od momentu, gdy kwota jego wynagrodzenia przekroczy określony próg. W roku podatkowym 2004/05 został on ustalony na poziomie 90,99 GBP. Oznacza to, iż od wynagrodzenia przekraczającego tę kwotę zarówno pracodawca, jak i pracownik zobowiązani są do odprowadzenia składek. Od wynagrodzenia przekraczającego dolny limit LEL (79 GBP), a niższego niż pierwszy próg wynagrodzenia PT (90,99 GBP), składki fizycznie nie są odprowadzane, ale traktowane są jakby były, dając pracownikom prawo do ubiegania się w przyszłości o podstawową emeryturę państwową. Osoby z wynagrodzeniem nieprzekraczającym dolnego limitu wy-

łączone są z ubezpieczenia, zatem nie uzyskują uprawnień emerytalnych.

Stopy procentowe składek na ubezpieczenie krajowe zróżnicowane są w zależności od osiągniętych dochodów i od faktu, czy składkę płaci pracownik, czy pracodawca. Składki na ubezpieczenie są przy tym zdecydowanie niższe w przypadku osób, które skorzystały z opcji zastąpienia dodatkowej emerytury państwowej (SERPS/SSP) przez system emerytur zakładowych, indywidualnych lub udziałowych (*contracted-out*).

Inaczej natomiast przedstawia się sposób opłacania składek przez osoby prowadzące samodzielną działalność gospodarczą (tab. 3).

Tabela 3. Składki na ubezpieczenie społeczne osób niepracujących lub prowadzących samodzielną działalność gospodarczą

Klasy ubezpieczonych		2001/02	2002/03	2003/04	2004/05
Klasa 2	Tygodniowa składka (w GBP)	2,0	2,0	2,0	2,05
	Roczna kwota wyłączenia (w GBP)	3 955	4 025	4 095	4 215
Klasa 3	Tygodniowa składka dobrowolna (w GBP)	6,75	6,85	6,95	7,15
Klasa 4	Dolny roczny limit zysku LPL (w GBP)	4 535	4 615	4 615	4 745
	Górny roczny limit zysku UPL (w GBP)	29 900	30 420	30 940	31 720
	Stopa składki za zysk między LPL-UPL (w %)	7	7	8	8
	Stopa składki za zysk powyżej UPL (w %)	–	–	1	1

Objaśnienia: LPL – *Lower Profits Limit*; UPL – *Upper Profits Limit*.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (*Annual Abstracts... 2005*).

W przypadku drugiej kategorii składek, czyli składek odprowadzanych przez pracujących na własny rachunek, ich wysokość jest ustalana kwotowo na jednakowym poziomie dla wszystkich płatników (2,05 GBP w roku 2004/05). Przedsiębiorcy, których przewidywany zysk będzie w danym roku niższy niż określona kwota (4215 GBP w roku 2004/05), mogą ubiegać się o zwolnienie z opłacania składki na ubezpieczenie społeczne.

Trzecią klasę składek stanowią składki dobrowolnie płacone przez osoby niepracujące, w celu nabycia praw do niektórych zasiłków. Nieobowiązkowa składka w ich przypadku ma wartość kwotową i w roku 2004/05 wynosiła 7,15 GBP na tydzień.

Osoby prowadzące samodzielną działalność gospodarczą zaliczane są również do czwartej kategorii składek, w związku z czym opłacają składkę zależną

od osiągniętych dochodów. Pod uwagę bierze się dolny (4745 GBP) i górny limit zysku (31 720 GBP), w ramach którego składka ustalona jest na poziomie 8%.

Ponadto, począwszy od roku 2003/04 odprowadza się składkę w wysokości 1% dochodu przekraczającego kwotę UPL, tj. 31 720 GBP w roku 2004/05. Wpłacone składki przekazywane są na Narodowy Fundusz Ubezpieczeniowy (tab. 4).

Liczba płatników składek w roku podatkowym 2002/03 wyniosła 28,66 mln osób, z czego 55,3% to mężczyźni. Największą część stanowili płatnicy przynależący do pierwszej kategorii składek, czyli osoby zatrudnione – 90,1%, (25,81 mln osób), dalej osoby prowadzące samodzielną działalność gospodarczą – 8,4% wszystkich płatników składek, natomiast osoby dobrowolnie opłacające składki – zaledwie 0,4%.

Tabela 4. Liczba płatników i kwota składek przekazywanych na Narodowy Fundusz Ubezpieczeniowy (National Insurance Fund)

Wyszczególnienie	Lata			
	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03
Kwota składek (w mln GBP)	51 852	55 627	58 050	59 658
Liczba płatników składek, w tym (w mln):	27,51	28,11	28,35	28,66
– mężczyźni	15,42	15,69	15,76	15,86
– kobiety	12,10	12,42	12,59	12,80

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Annual Abstracts... 2005).

Wraz z liczbą płatników składek corocznie rośnie również liczba świadczeniobiorców emerytury państwowej (tab. 5).

Liczba świadczeniobiorców emerytury państwowej we wrześniu 2004 r. wyniosła 11 502,7 tys., z czego 62,3% to kobiety. Najczęściej pobieranym świadczeniem była emerytura typu A, czyli oparta na własnych składkach wpłaconych na ubezpieczenie

krajowe (68,2%). Największą grupę świadczeniobiorców stanowiły osoby w wieku 70–79 lat (39,2%) oraz w wieku 65–69 lat (24,3%). Przeciętna emerytura publiczna (składkowa i nieskładkowa) we wrześniu 2004 r. wyniosła 81,47 GBP na tydzień, przy czym średnia wysokość świadczenia była wyższa wśród mężczyzn (100,87 GBP) niż wśród kobiet (69,27 GBP)⁷.

Tabela 5. Liczba świadczeniobiorców emerytury składkowej i nieskładkowej we wrześniu w latach 2002–2004 (w tys.)

Wyszczególnienie	Mężczyźni			Kobiety			Razem		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Emerytura składkowa	4 184,3	4 245,7	4 304,8	7 016,4	7 082,1	7 175,1	11 200,7	11 327,8	11 479,9
w tym:									
– A	4 172,2	4 232,1	4 289,9	3 258,2	3 393,3	3 557,9	7 430,4	7 625,4	7 847,8
– B	1,1	1,2	1,3	1 412,0	1 347,0	1 287,9	1 413,1	1 348,2	1 289,2
– ABL	-	-	-	1 096,2	1 124,5	1 144,8	1 096,2	1 124,5	1 144,8
– BL	-	-	-	1 162,6	1 133,0	1 101,8	1 162,6	1 133,0	1 101,8
– tylko GRB	7,9	9,1	10,1	72,0	68,7	66,4	79,9	77,8	76,5
– tylko AP	3,0	3,2	3,5	15,4	15,6	16,3	18,4	18,8	19,8
Emerytura nieskładkowa									
w tym:									
– C	-	-	-	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
– D	5,3	5,4	5,3	18,1	17,9	17,4	23,4	23,3	22,7
Ogółem	4 189,6	4 251,1	4 310,1	7 034,6	7 100,1	7 192,6	11 224,2	11 351,2	11 502,7

Objaśnienia: A – emerytura oparta na własnych składkach ubezpieczonego płaconych na ubezpieczenie krajowe; B – emerytura oparta na składkach płaconych przez małżonka; ABL – emerytura oparta na składkach ubezpieczonego i współmałżonka; BL – emerytura wypłacana osobie, która nie nabyła własnych uprawnień do emerytury kategorii A, ale posiada je współmałżonek; GRB – emerytura stopniowalna, oparta na składkach wpłaconych do systemu istniejącego między 6 kwietnia 1961 r. a 5 kwietnia 1975 r.; AP – dodatkowa emerytura państwowa (SSP); C – emerytura wypłacana osobom, które na dzień 5 lipca 1948 r. osiągnęły wiek emerytalny; D – emerytura wypłacana osobom, które mają co najmniej 80 lat, spełniają kryterium zamieszkania w Wielkiej Brytanii przez określony czas, nie kwalifikują się do uzyskania emerytury kategorii A lub B lub otrzymują mniej niż kwota emerytury nieskładkowej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (State Pension... 2003).

Emeryci, którzy mają niedostateczne dochody, mogą ubiegać się o pomoc społeczną (Income Support), zwłaszcza o **kredyt emerytalny**⁸ (Pension Credit) finansowany z podatków. Został on wprowadzony w październiku 2003 r., zastępując istniejący od 1999 r.

minimalny dochód gwarantowany (MIG – Minimum Income Guarantee). Kredyt emerytalny przysługuje osobom, które ukończyły 60 lat i które mają niskie dochody. Składa się on z dwóch części, tj. z kredytu gwarantowanego i z kredytu oszczędnościowego.

Kredyt gwarantowany został ustanowiony w celu zagwarantowania minimalnego dochodu, który w 2006 r. dla osób samotnych wynosił 114,05 GBP/tydzień, natomiast dla par emerytów – 174,05 GBP/tydzień⁹. Oznacza to, że w przypadku, gdy dochody emeryta¹⁰ będą niższe od tak ustalonej minimalnej gwarancji dochodu, emerytowi będzie wypłacany kredyt emerytalny w wysokości powstałej różnicy¹¹.

Kredyt oszczędnościowy jest formą wynagradzania emerytów za zgromadzone oszczędności¹² lub osiągnięte dochody. O kredyt oszczędnościowy mogą się bowiem ubiegać osoby w wieku co najmniej 65 lat, których dochody w 2006 r. sięgały do 159 GBP/tydzień w przypadku osób samotnych oraz do 233 GBP/tydzień w przypadku par emerytów¹³.

Kalkulacja kwoty kredytu oszczędnościowego opiera się na porównaniu wysokości otrzymywanych dochodów z tzw. progiem kredytowym, który w 2006 r. ustalony został na poziomie 84,25 GBP/tydzień dla samotnych emerytów oraz 134,75 GBP/tydzień dla par emerytów (poziom podstawowej emerytury państwowej). Różnicę powstałą między kwotą osiąganego dochodu a progiem podatkowym mnoży się przez 60%, otrzymując kwotę kredytu oszczędnościowego. Nie może ona jednakże przekroczyć 17,88 GBP/tydzień w przypadku osób samotnych i 23,58 GBP/tydzień w przypadku par emerytów (maksymalna kwota kredytu oszczędnościowego)¹⁴.

Do emerytur składowych i nieskładowych mogą przysługiwać również innego rodzaju dodatki, jak np: dodatek rodzinny, dodatek z tytułu wieku, premia na Boże Narodzenie, zasiłek na ogrzewanie w okresie zimy (Żukowski 2004).

ZAKOŃCZENIE

Liczne reformy emerytalne zapoczątkowane w ubiegłym stuleciu spowodowały, że Wielka Brytania jest jednym z nielicznych krajów o stabilnych finansowych systemach emerytalnych (Żukowski 2004). Szacuje się, iż wydatki na emerytury publiczne w Wielkiej Brytanii w relacji do PKB powinny należeć do najniższych w świecie. Prognozy makroekonomiczne wskazują bowiem, iż w 2050 r. będą one wynosić 3,9% PKB (5,1% w 2000 r.), podczas gdy w Belgii – 12,6% PKB (9,3% w 2000 r.), w Finlandii – 16,0% PKB (11,3% w 2000 r.), a w Hiszpanii – 17,7% PKB (9,4% w 2000 r.). Koszt finansowania emerytur państwowych w Wielkiej Brytanii jest zatem nieporównywalnie niższy niż w innych krajach Unii Europejskiej. Obecnie jedynym krajem, w którym wydatki państwa na wypłaty emerytur są niższe niż w Wielkiej Brytanii, jest Irlandia (4,6% PKB w 2000 r.), jednakże prognozy wskazują, iż do 2050 r. wzrosną one do 9% PKB (Visco 2001). Przyczyną tak niskich kosztów związanych z funkcjonowaniem publicznego systemu emerytalnego Wielkiej Brytanii jest fakt, iż liczne reformy, przeprowadzane zwłaszcza od 1980 r., ustanowiły państwowy system zabezpieczenia emerytalnego mniej hojnym dla przyszłych emerytów, podnosząc przy tym wiek emerytalny kobiet i opierając waloryzację świadczeń emerytalnych na wskaźniku wzrostu cen¹⁵.

W rezultacie państwo zagwarantowało jedynie minimalny poziom dochodów emerytalnych, przenosząc odpowiedzialność za zapewnienie odpowiednich środków finansowych na okres starości na swych obywateli. W tym celu stworzono szereg rozwiązań w ramach trze-

ciego filaru, którego specyfika funkcjonowania wymaga odrębnego omówienia.

¹ W kwietniu 2001 r.

² Efektywny wiek emerytalny kształtuje się jednak na niższym poziomie i wynosi 62 lat wśród mężczyzn i 59 lat wśród kobiet. Według danych Departamentu Pracy i Emerytur 55% mężczyzn i 33% kobiet przechodzi na emeryturę przed osiągnięciem ustawowego wieku emerytalnego (SPA – *state pension age*). Zob. (*United Kingdom...* 2002).

³ Nie dotyczy to kobiet urodzonych przed dniem 5 kwietnia 1950 r.

⁴ Kwota emerytury zwiększa się o 1% za każde 5 tygodni, czyli 10,4% rocznie.

⁵ Okres „życia zawodowego” określony jest między 16. a 60. rokiem życia dla kobiet oraz między 16. a 65. rokiem życia dla mężczyzn.

⁶ Dla przykładu, mężczyzna zarabiający średnio 11 tys. GBP na rok, który wiek emerytalny osiągnie w 2025 r., otrzyma emeryturę z SSP wynoszącą około 40 GBP na tydzień, co jest kwotą o 15 GBP wyższą niż gdyby pozostał w niezreformowanym systemie SERPS. Osoby zarabiające rocznie (w 2002 r.) więcej niż 24 600 GBP, dostaną tyle samo z SPP co z SERPS. Na reformie systemu dodatkowej emerytury państwowej zyskają również osoby niezdolne do pracy z powodu inwalidztwa, choroby oraz osoby, które nie pracują z powodu sprawowania opieki nad dziećmi do lat 16 lub nad osobami niepełnosprawnymi. Ustawodawca potraktował te okresy jako składkowe i zaliczył je do stażu pracy. W sumie system SPP okaże się dużym wsparciem finansowym dla 18 mln osób mało i średnio zarabiających oraz dla 4 mln osób w okresach sprawowania opieki lub inwalidztwa. (*National Kingdom...* 2002).

⁷ Dane dotyczą osób w wieku poniżej 80 lat. Wśród osób w wieku powyżej 80 lat średnia wysokość emerytury publicznej wyniosła 81,07 GBP/tydzień (89,83 GBP dla mężczyzn i 76,58 GBP dla kobiet).

⁸ W 2004 r. kredyt emerytalny pobierało 2492,6 tys. osób.

⁹ Limity te są powiększane o 46,75 GBP, jeśli osoba samotna lub jeden z partnerów jest inwalidą, lub o 93,50 GBP w przypadku, gdy obie osoby w związku są niepełnosprawne.

¹⁰ Do dochodów branych pod uwagę przy przyznaniu prawa do otrzymania kredytu emerytalnego wlicza się kwotę emerytury państwowej, zakładowej, indywidualnej, zasiłek opiekuńczy, dodatek sierocy, zgromadzone oszczędności, jak i dochody z pracy. Ukończenie bowiem wieku emerytalnego nie wiąże się z koniecznością zaprzestania wykonywania pracy zarobkowej i obowiązkiem przejścia na emeryturę.

¹¹ Jeśli osoba otrzymuje emeryturę państwową, np. w wysokości 84,25 GBP/tydzień, to należy jej się kredyt emerytalny w wysokości 29,80 GBP (różnica między 114,05 GBP a 84,25 GBP).

¹² Oszczędności poniżej 6 tys. GBP nie mają wpływu na nabycie prawa do kredytu emerytalnego. W przypadku oszczędności przekraczających ten limit, obowiązuje tzw. taryfa dochodowa, zgodnie z którą do dochodów branych pod uwagę przy ubieganiu się o kredyt emerytalny dolicza się 1 GBP za każde 500 GBP przekraczających 6 tys. GBP.

¹³ www.thepensionerservice.gov.uk.

¹⁴ Jeśli dochód emeryta przekracza kwotę minimalnego gwarantowanego dochodu, to różnicę między nimi mnoży się przez 40%, a następnie odejmuje od maksymalnej kwoty kredytu oszczędnościowego, otrzymując kwotę należnego kredytu oszczędnościowego.

¹⁵ Obecnie toczą się dyskusje na temat waloryzacji świadczeń emerytalnych na podstawie wzrostu płac. Ponadto proponuje się, aby warunkiem nabycia prawa do podstawowej emerytury państwowej (BSP) był fakt zamieszkiwania w Wielkiej Brytanii przez określony czas, rezygnując z konieczności odprowadzania składek. Odnośnie drugiej emerytury państwowej (SSP), propozycje dotyczą ujednolicenia wysokości pobieranych świadczeń (<http://newsvote.bbc.co.uk>).